

## **ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ СУДІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

**Стор Ігорович ДОВГОПОЛИЙ,**

*аспірант кафедри галузевого права та  
загальноправових дисциплін Інституту  
права та суспільних відносин Відкритого  
міжнародного університету  
розвитку людини «Україна»  
<https://orcid.org/0009-0006-8121-4562>*

Запровадження правового режиму воєнного стану в Україні у 2022 році актуалізувало питання забезпечення безперервності функціонування судової влади як ключового елементу системи стримувань і противаг, гарантії верховенства права та доступу до правосуддя. Судова система в умовах воєнної агресії стикається з комплексом викликів, серед яких безпекові ризики, кадровий дефіцит, руйнування інфраструктури, переміщення судів, збільшення кількості справ, пов'язаних із воєнними злочинами, соціальним захистом військовослужбовців та внутрішньо переміщених осіб.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю адаптації організаційно-правових механізмів діяльності судів до надзвичайних умов з урахуванням стандартів Європейського Союзу, практики ЄСПЛ та вимог цифрової трансформації правосуддя. Водночас відповідно до ст. 55 Конституції України навіть в умовах воєнного стану гарантується право на судовий захист, що зумовлює потребу в удосконаленні організації судочинства [1].

Правове регулювання організації роботи судів у період воєнного стану базується на Конституції України, Законі України «Про правовий режим воєнного стану», Законі України «Про судоустрій і статус суддів», процесуальних кодексах, а також рішеннях Вищої ради правосуддя та Верховного Суду щодо функціонування судів у надзвичайних умовах. Відповідно до зазначених актів, суди продовжують здійснювати правосуддя, за винятком випадків, коли їх робота неможлива з об'єктивних причин безпеки.

Одним із ключових організаційних рішень стало тимчасове переміщення судів із зон активних бойових дій. Згідно з інформацією Судової влади України у 2022–2024 роках десятки судів було релоковано, що дозволило забезпечити розгляд справ та збереження судових архівів [2]. Така практика відповідає принципам безперервності правосуддя та інституційної стійкості.

Водночас статистика Верховного Суду свідчить, що у 2023–2024 роках відбулося поступове відновлення рівня судового навантаження: кількість справ у цивільному та адміністративному судочинстві зросла у зв'язку зі збільшенням спорів щодо соціального захисту, пенсійного

забезпечення та компенсації шкоди, завданої війною. Зокрема, значну частку становлять справи, пов'язані із захистом соціальних прав військовослужбовців, що підтверджується сучасною судовою практикою адміністративних судів [3].

У цьому контексті особливого значення набуває розвиток адміністративного судочинства як механізму захисту прав військовослужбовців та ветеранів, що узгоджується з результатами сучасних наукових досліджень, зокрема щодо судового захисту соціальних прав цієї категорії осіб [4].

Важливою складовою організації роботи судів стало впровадження електронного правосуддя. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, електронний документообіг, дистанційні судові засідання дозволили мінімізувати ризики для учасників процесу та забезпечити доступ до правосуддя. За даними Судової влади України, частка електронних звернень до судів у 2024 році перевищила 40 %, що свідчить про активну цифровізацію судової діяльності [2].

Наукові дослідження підтверджують, що цифрова трансформація судової системи є ключовим чинником її стійкості в умовах криз, оскільки сприяє підвищенню ефективності, прозорості та оперативності судового розгляду [5; 6].

Окрему увагу слід приділити забезпеченню процесуальних гарантій. Воєнний стан зумовив певні зміни у строках судового розгляду, можливість проведення засідань у режимі відеоконференції, а також пріоритетність розгляду справ щодо захисту прав людини. У кримінальному процесі розширено повноваження слідчих суддів щодо контролю за обмеженням прав і свобод людини, що має ключове значення для гарантування верховенства права в умовах війни [7].

Водночас суттєвими викликами залишаються кадрове забезпечення судів, психологічне навантаження суддів, нерівномірність судового навантаження, проблеми матеріально-технічного забезпечення, кібербезпека, а також необхідність уніфікації судової практики.

Додатковим напрямом удосконалення організації роботи судів в умовах воєнного стану є посилення міжінституційної взаємодії між судами, органами прокуратури, адвокатурою, системою безоплатної правової допомоги та правоохоронними органами. Це сприяє оперативності судового розгляду, ефективному обміну інформацією, а також забезпеченню процесуальної економії. Особливої актуальності набуває стандартизація комунікаційних процедур, підвищення рівня професійної етики та запобігання конфліктам між учасниками судового процесу, що має важливе значення для підтримання довіри до правосуддя навіть в умовах надзвичайного стану або надзвичайної ситуації. Наукові дослідження у цій сфері підтверджують необхідність формування нових моделей професійної взаємодії між суддями та адвокатами як елементу інституційної стійкості судової системи [8].

Аналіз аналітичних матеріалів Верховного Суду свідчить про необхідність удосконалення механізмів внутрішнього управління судами,

розвитку системи суддівського самоврядування, а також підвищення рівня інформаційно-правового забезпечення діяльності судів.

У перспективі важливим напрямом розвитку є інтеграція сучасних технологій, включаючи штучний інтелект, автоматизацію судових процедур, аналітичні системи прогнозування судових рішень, що відповідає європейським тенденціям розвитку правосуддя.

Отже, організація роботи судів в умовах воєнного стану характеризується адаптацією правових і управлінських механізмів до екстремальних умов із метою забезпечення безперервності правосуддя, доступу до судового захисту та реалізації принципу верховенства права.

Ключовими напрямками модернізації судової системи є: релокація судів, цифровізація процесів, розвиток електронного судочинства, посилення адміністративного судочинства у сфері захисту соціальних прав, удосконалення процесуальних гарантій та внутрішнього управління судами.

Подальший розвиток організації роботи судів повинен здійснюватися з урахуванням стандартів ЄС, практики ЄСПЛ, принципів resilience-підходу, а також необхідності підвищення інституційної стійкості судової влади. Це дозволить забезпечити ефективне функціонування правосуддя не лише в умовах війни, але й у процесі післявоєнної відбудови України.

#### **Список використаних джерел:**

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Судова влада України : офіц. вебсайт. 2025. URL: <https://court.gov.ua>
3. Верховний Суд України : офіц. вебсайт. Аналітичні матеріали та статистика діяльності судів. URL: <https://supreme.court.gov.ua>
4. Косиця О. О., Руснак А. М., Шляховчук М. В. Захист соціальних прав військовослужбовців у порядку адміністративного судочинства. Актуальні проблеми правознавства. 2024. № 2 (38). С. 33–40. DOI: <https://doi.org/10.35774/app2024.02.033>. URL: <http://app.wunu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/06/2-2024-3.pdf>
5. Teremetskyi V., Kovalchuk O., Kolesnikov A., Bogdanov R., Korniienko M., Dir I. Improving the Information and Legal Support of the Judicial System of Ukraine: Experience of the European Court of Human Rights. Journal of Ecohumanism. 2024. Vol. 3, No. 3. P. 61–74. DOI: <https://doi.org/10.62754/joe.v3i3.3349>. URL: <https://ecohumanism.co.uk/joe/ecohumanism/article/view/3349/3680>
6. Teremetskyi V. I., Kovalchuk O. Ya. Artificial Intelligence as a Factor in the Digital Transformation of the Justice System. Forum Prava. 2024. No. 78 (1). P. 106–115. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10870779>. URL: [http://forumprava.pp.ua/files/106-115-2024-1-FP-Teremetskyi,Kovalchuk\\_13.pdf](http://forumprava.pp.ua/files/106-115-2024-1-FP-Teremetskyi,Kovalchuk_13.pdf)
7. Теремецький В. І. Судовий контроль під час досудового розслідування в Україні: правова природа та особливості в умовах воєнного стану. Вісник Кримінологічної асоціації України. 2023. № 2 (29). С. 451–468. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2023.2.39>. URL: <https://vca.univd.edu.ua/index.php/vca/article/view/405/447>
8. Дуліба Є. В. Теремецький В. І. Відносини між адвокатом і суддею: етична дилема. ScienceRise Juridical Science. 2024. № 3 (29). С. 28–33. DOI: <https://doi.org/10.15587/2706-5448.2024.314329>. URL: [https://journals.uran.ua/sr\\_law/article/view/314329/306029](https://journals.uran.ua/sr_law/article/view/314329/306029)